

### Список використаних джерел

1. Гудима М. М. Професійна культура юриста: загальний аналіз. Серія право. Вип. 86. Ч. 1. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/9.pdf>
2. Гусарев С. Д., Тихомиров О.Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) : навч. посіб. 4-те вид., стер. Київ : Знання, 2010. С. 344.
3. Загальна теорія держави і права: навч. посіб. / за ред. В. В. Копейчикова, А. М. Колодія. Київ : Юрінком-Інтер, 2000. 320 с.
4. Лемак В. В. Загальна теорія права: між зміною парадигми і пошуком структури. *Публічне право*. 2017. № 3. С. 40-48.
5. Підлісний Є. В. (2018) Kharakterystyka Poniattia «Pravova Kultura» Cherez Pryzmu Metodolohichnykh Pidkhodiv. *World Science*. 10(38), Vol.2. doi: 10.31435/rsglobal\_ws/31102018/6183
6. Про закордонних українців: Закон України від 09.02.2012 № 4381-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1582-15#Text>
7. Про основні засади державної політики у сфері утвердження національної та громадянської ідентичності: Закон України від 13.12.2022 р. No 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
8. Сливка С. С. Професійна культура юриста. Львів: Світ, 2000. 336 с.
9. Юридична енциклопедія : у 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко та ін. Київ: Укр. енцикл. ім. М.П. Бажана, 1998–2004. Т. 1–Т. 6: іл.
10. Шаповалова І. О. «Scientific And Theoretical Characteristics Of Legal Culture». URL: [http://lsej.org.ua/8\\_2021/8.pdf](http://lsej.org.ua/8_2021/8.pdf) (дата звернення: 07.11.2025).



**Севрюкова Єлизавета Володимирівна,**

*курсант навчально-наукового*

*інституту поліцейської діяльності*

*Національної академії внутрішніх справ*

**Науковий керівник:**

*Кривицький Юрій Віталійович,*

*завідувач кафедри теорії, історії та філософії права*

*Національної академії внутрішніх справ,*

*кандидат юридичних наук, доцент*

### ІНСТИТУЦІЙНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ СТВОРЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОГО ПРОСТОРУ

Відповідно до Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Разом з тим перед багатьма громадянами стоїть низка бар'єрів у реалізації своїх прав, отриманні доступу до публічних послуг та повноцінної

участі в культурному, політичному й суспільному житті [2]. Ці бар'єри можуть проявлятися у різних сферах – від доступності громадських і житлових будівель до працевлаштування та участі в культурному житті.

Відсутність безбар'єрного середовища не лише ускладнює повсякденне життя мільйонів громадян, але й негативно впливає на загальний добробут суспільства. Існують значні проблеми з доступом до фізичної та цифрової інфраструктури, інформаційних ресурсів, транспорту, об'єктів соціальної сфери. Значна частина сайтів, інформаційних платформ, документів і сервісів не адаптована для всіх громадян, що створює нерівність і обмежує можливості їх реалізації. При цьому недостатній рівень статистичних даних ускладнює визначення масштабу проблеми та гальмує формування ефективної політики [1, с. 12]. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р було схвалено Національну стратегію із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року (далі – Стратегія) [2]. Документ визначає пріоритетні напрями державної політики, спрямовані на усунення бар'єрів у фізичному, цифровому, інформаційному, соціальному та громадянському середовищах.

Метою Стратегії є створення безперешкодного середовища для всіх груп населення, забезпечення рівних можливостей кожній людині реалізувати свої права, отримувати послуги та брати участь у суспільному житті на рівних умовах з іншими шляхом інтеграції безбар'єрності у всі сфери державної політики [2].

Інституційна трансформація – це процес глибинної зміни, оновлення або розвитку соціальних інститутів, що веде до створення нових правил, норм, структур і принципів функціонування суспільства [4, с. 18]. Вона може передбачати як появу нових інститутів, так і реформування існуючих, змінюючи політичні, соціальні, економічні та правові відносини.

Ключові аспекти інституційної трансформації:

1. Еволюція інститутів – трансформація означає не випадкову зміну, а цілеспрямоване перетворення інституцій, появу нових форм або модернізацію старих [4, с. 22].

2. Вплив на суспільні відносини – нові правила, норми й моделі управління змінюють поведінку людей та механізми взаємодії у суспільстві.

3. Створення нових інституцій – зокрема, інститутів цифрових сервісів, інклюзивної освіти, доступності публічних послуг, комунікації тощо [3, с. 44].

4. Динамічний характер – формальні (закони, нормативні акти) і неформальні (традиції, норми, суспільні очікування) механізми взаємодіють між собою, визначаючи темп і напрям трансформації.

У контексті безбар'єрності інституційна трансформація охоплює масштабне реформування правових, адміністративних, організаційних та управлінських інститутів, спрямоване на забезпечення рівного доступу всіх громадян до публічних послуг.

Правові та адміністративні інститути в рамках реалізації Стратегії зазнають суттєвих змін, які проявляються у:

1. Джерелах права – розширюється система правових джерел шляхом активної імплементації міжнародних договорів, рішень ЄСПЛ, норм законодавства ЄС [3, с. 38]. Це посилює європейську орієнтацію національного права та забезпечує дотримання інклюзивних стандартів.

2. Регулюванні суспільних відносин – змінюються норми щодо надання публічних послуг, цифрової доступності, адміністративних процедур. Органи влади зобов'язані надавати інформацію у доступних форматах (жестова мова, шрифт Брайля, аудіоописи), що визначено новими нормативними актами [2].

3. Трансформації ключових інститутів:

– державна служба – переглядаються вимоги до компетентностей, систему кар'єрного зростання, механізми оплати праці, посилюється інклюзивність кадрової політики [3, с. 53].

– адміністративна відповідальність – актуалізуються санкції за порушення вимог доступності (як у будівництві, так і в цифрових сервісах).

– права громадян – розширюється та конкретизується правовий статус громадян у сфері отримання адміністративних послуг, включаючи осіб з інвалідністю, осіб похилого віку, внутрішньо переміщених осіб та інших груп.

4. Впровадженні нових управлінських підходів

– цифровізація публічного управління – розвиток електронних сервісів та електронного документообігу веде до трансформації правового регулювання цифрових прав і доступності [1, с. 19].

– децентралізація – розширення повноважень місцевого самоврядування у сфері доступності вимагає оновлення адміністративних процедур і створення нових локальних інститутів.

– євроінтеграція – гармонізація українського законодавства зі стандартами ЄС поглиблює трансформацію правових механізмів та інструментів управління.

Механізм публічного права охоплює систему правових норм, інструментів, методів, процедур та суб'єктів, що забезпечують реалізацію державних функцій у сфері безбар'єрності [1, с. 27].

Економічні стимули доповнюють правовий механізм, забезпечуючи фінансову та мотиваційну підтримку реформ.

Основні елементи:

– економічні механізми: податкові стимули, інвестиційні програми, субсидії, державні інвестиції в інклюзивну інфраструктуру.

– мотиваційні механізми: премії, надбавки, соціальні пільги для державних службовців, що впроваджують безбар'єрні практики.

– організаційні механізми: формування нових структур, служб доступності, відділів інклюзивної політики.

Правовий механізм визначає рамки, а економічні стимули забезпечують інструменти, що мотивують державні органи та посадових осіб реалізовувати політику безбар'єрності [4, с. 30].

Контроль та моніторинг – це систематичний процес спостереження, збору й аналізу даних про доступність інфраструктури, публічних послуг і громадського середовища [1, с. 33].

Ключові напрями моніторингу:

- фізична доступність будівель, транспорту, інфраструктури;
- доступність послуг і сервісів;
- збір статистичних даних;
- цифрові інструменти моніторингу (мапи доступності, відкриті дані).

Метою моніторингу є виявлення бар'єрів, оцінка ефективності впроваджених заходів і ухвалення обґрунтованих управлінських рішень щодо підвищення рівня доступності [2].

Отже, інституційна трансформація є ключовим процесом зміни та розвитку суспільних інститутів у політичній, економічній, соціальній та правовій сферах. Створення безбар'єрного простору – це стратегічна концепція, спрямована на сприяння рівності, доступності та безперешкодному доступу всіх громадян до ресурсів, послуг і можливостей. Безбар'єрність передбачає руйнування фізичних, інформаційних, цифрових і соціальних бар'єрів, що перешкоджають реалізації прав людини. Її забезпечення є завданням не лише органів влади, а й суспільства, бізнесу, громадських організацій. Формування ефективного механізму правового забезпечення створення безбар'єрного простору має стати перспективою подальших наукових досліджень, адже безбар'єрність сьогодні – це не лише про доступність, а про системність державної політики та новий підхід до організації суспільного життя.

#### **Список використаних джерел**

1. Бабич О. В. Забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні. Київ : 2021. 96 с.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» від 14 квітня 2021 р. № 366-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>
3. Слободян Л. Я. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: Право, публічне управління та адміністрування. 2020. 212 с.
4. Небрат В. В. Теоретичні основи дослідження інституційної трансформації економіки. Київ : НАН України, 2019. 148 с.

